

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

A. TIZZANO

της 22ας Σεπτεμβρίου 2005¹

1. Με απόφαση της 10ης Ιουνίου 2004, το Szombathelyi Városi Bíróság (Πρωτοδικείο του Szombathelyi) έθεσε στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα, τα δύο εκ των οποίων αφορούν ειδικά την ερμηνεία της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (στο εξής: οδηγία 93/13 ή απλώς: οδηγία)², ενώ το τρίτο αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου σε μια διαφορά που γεννήθηκε σε κράτος μέλος πριν από την προσχώρησή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

παϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους με τη Δημοκρατία της Ουγγαρίας (στο εξής: Συμφωνία συνδέσεως)³. Η Συμφωνία αυτή τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 1994.

3. Κατά το άρθρο 67 της Συμφωνίας συνδέσεως:

I — Νομικό πλαίσιο

A — Κοινοτικό δίκαιο

Η Συμφωνία συνδέσεως και η Συνθήκη προσχωρήσεως

2. Στις 16 Δεκεμβρίου 1991 υπεγράφη στις Βρυξέλλες Συμφωνία συνδέσεως των Ευρω-

«Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν ότι η κυριότερη προϋπόθεση για την οικονομική ένταξη της Ουγγαρίας στην Κοινότητα είναι η προσέγγιση της ισχύουσας και μελλοντικής νομοθεσίας της χώρας αυτής με τη νομοθεσία της Κοινότητας. Η Ουγγαρία καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η μελλοντική νομοθεσία της θα συμβιβάζεται κατά το δυνατόν με τη νομοθεσία της Κοινότητας.»

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

2 — ΕΕ L 95, σ. 29.

3 — ΕΕ 1993, L 347, σ. 2.

4. Το άρθρο 68 διευκρινίζει στη συνέχεια ότι:

«Η προσέγγιση των νομοθεσιών αφορά ειδικότερα τους ακόλουθους τομείς: [...] προστασία των καταναλωτών [...]».

5. Ακολούθως, στις 16 Απριλίου 2003 υπεγράφησαν στην Αθήνα η Συνθήκη προσχωρήσεως της Ουγγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁴ και η Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως (στο εξής: Πράξη προσχωρήσεως)⁵, που αμφότερες τέθηκαν σε ισχύ την 1η Μαΐου 2004.

6. Το άρθρο 2 της Πράξεως προσχωρήσεως ορίζει:

«Από την ημερομηνία προσχώρησης, οι διατάξεις των αρχικών Συνθηκών και οι πριν

4 — Συνθήκη μεταξύ του Βασιλείου του Βελγίου, του Βασιλείου της Δανίας, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ισπανίας, της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Ιρλανδίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας, του Βασιλείου της Σουηδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως) και της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας, για την προσχώρηση της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας και της Σλοβακικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 2003, L 236, σ. 17).

5 — Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας και της Σλοβακικής Δημοκρατίας και των προσαρμογών των Συνθηκών επί των οποίων βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 2003, L 236, σ. 33).

από την προσχώρηση θεσπισθείσες πράξεις των οργάνων και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας δεσμεύουν τα νέα κράτη μέλη και εφαρμόζονται σε αυτά, υπό τους όρους που προβλέπονται στις Συνθήκες αυτές και στην παρούσα Πράξη».

7. Ειδικότερα, όσον αφορά τις τότε υπάρχουσες οδηγίες, το άρθρο 53 ορίζει:

«Από την προσχώρησή τους, τα νέα κράτη μέλη θεωρούνται ότι είναι αποδέκτες των οδηγιών και αποφάσεων κατά την έννοια του άρθρου 249 της Συνθήκης ΕΚ [...], εφόσον οι εν λόγω οδηγίες και αποφάσεις απευθύνονται σε όλα τα παρόντα κράτη μέλη. Εξαιρουμένων των οδηγιών και αποφάσεων που τίθενται σε ισχύ βάσει του άρθρου 254, παράγραφοι 1 και 2, της Συνθήκης ΕΚ, λογίζεται ότι οι ανωτέρω οδηγίες και αποφάσεις έχουν κοινοποιηθεί στα νέα κράτη μέλη κατά την προσχώρησή».

8. Με τη σειρά του, το άρθρο 54 ορίζει:

«Τα νέα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τα μέτρα που απαιτούνται για να συμμορφωθούν, από την ημερομηνία της προσχώρησης, προς τις διατάξεις των οδηγιών και αποφάσεων κατά

την έννοια του άρθρου 249 της Συνθήκης ΕΚ [...], εκτός εάν προβλέπεται διαφορετική προθεσμία στα παραρτήματα που αναφέρονται στο άρθρο 24 ή σε άλλες διατάξεις της παρούσας Πράξης ή των παραρτημάτων της».

καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση».

Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ

12. Στη συνέχεια, το άρθρο 4, παράγραφος 1, διευκρινίζει:

9. Η οδηγία 93/13 «έχει αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή» (άρθρο 1).

«Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται».

10. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο β', ως «καταναλωτής» νοείται:

«κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, κατά τις συμβάσεις που καλύπτει η παρούσα οδηγία, ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες».

13. Επιπλέον, το άρθρο 6, παράγραφος 1, ορίζει:

11. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1:

«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτησή

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες».

14. Τέλος, κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές».

15. Εφόσον ούτε η Πράξη προσχώρησης ούτε τα παραρτήματά της έταξαν διαφορετική προθεσμία, η Ουγγαρία θεωρείται αποδέκτης της οδηγίας 93/13 και κατά την ημερομηνία προσχώρησής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλαδή την 1η Μαΐου 2004, όφειλε να θέσει σε ισχύ τα αναγκαία μέτρα για τη συμμόρφωσή της προς την οδηγία αυτή.

B — *Εθνικό δίκαιο*

16. Η Ουγγαρία κύρωσε τη Συμφωνία συνδέσεως με τον νόμο I/1994.

17. Βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του νόμου αυτού, στην ουγγρική έννομη τάξη έπρεπε να εξασφαλιστεί να συνάδουν με τη Συμφωνία συνδέσεως τόσο η προετοιμασία

και σύναψη κάθε διεθνούς συμβάσεως όσο και η προπαρασκευή και έκδοση κάθε εθνικού νομοθετήματος. Επιπλέον, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, κατά την προπαρασκευή και έκδοση των εθνικών νομοθετημάτων ήταν αναγκαίο να τηρούνται οι απαιτήσεις του άρθρου 67 της Συμφωνίας συνδέσεως.

18. Σε συνάρτηση με όσα ορίζει η διάταξη αυτή, ψηφίστηκε ο νόμος CXLIX/97 με τον οποίο τροποποιήθηκε σε πλείστα σημεία ο ουγγρικός αστικός κώδικας (στο εξής: Ptk) και εισήχθη στην εσωτερική έννομη τάξη μια ρύθμιση για τις καταχρηστικές ρήτρες που περιέχονται στις συμβάσεις καταναλωτών συμβατή με αυτήν που περιλαμβάνεται στην οδηγία 93/13. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι μετά την προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ρύθμιση αυτή τροποποιήθηκε περαιτέρω.

19. Κατά το άρθρο 209/B του Ptk:

«1. Γενικός όρος ή ρήτρα συμβάσεως συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επιχειρηματία είναι καταχρηστικός όταν, αντιθέτως προς την καλή πίστη, δημιουργεί μονομερώς και αδικαιολογήτως, εις βάρος ενός των συμβαλλομένων, δικαιώματα και υποχρεώσεις εκ της συμβάσεως.

2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις θεωρείται ότι δημιουργήθηκαν μονομερώς και αδικαιολογήτως εις βάρος ενός των συμβαλλομένων όταν:

a) αφίστανται σημαντικά των εφαρμοστέων επί της συμβάσεως κανόνων ουσιαστικού δικαίου ή

b) προκύπτει ότι είναι ασύμβατα με το αντικείμενο και τη λειτουργία της συμβάσεως.

3. Για να διαπιστωθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας ρήτηρας, πρέπει να εξεταστούν όλες οι περιστάσεις που υπήρχαν όταν συνήφθη η σύμβαση και που οδήγησαν τους συμβαλλόμενους να τη συνάψουν, καθώς και η φύση της συμπεφωνημένης υπηρεσίας και η σχέση της επίμαχης ρήτηρας με άλλες ρήτρες της συμβάσεως ή με άλλες συμβάσεις»⁶.

20. Κατά το μέρος που έχει σημασία εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθούν ειδικά οι διατάξεις του Ρtk περί αμφισβήτησεως των καταχρηστικών ρητρών καθώς και εκείνες που διέπουν τις συνέπειες της χρησιμοποίησεως τέτοιων ρητρών σε συμβάσεις.

21. Όσον αφορά την αμφισβήτηση των ρητρών αυτών, ο Ρtk ορίζει ότι, αν ένας γενικός όρος της συμβάσεως είναι καταχρηστικός, ο συμβαλλόμενος που θίγεται δύναται να αμφισβητήσει τον όρο αυτόν (άρθρο 209, παράγραφος 1). Η αμφισβήτηση αυτή πρέπει εντός ενός έτους να γνωστοποιηθεί γραπτώς στον αντισυμβαλλόμενο. Μετά την παρέλευση της προθεσμίας αυτής, το δικαίωμα αμφισβήτησεως ακόμα μπορεί να ασκηθεί με την προβολή ενστάσεως κατά εκείνου ο οποίος ζητεί την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση (άρθρο 236, παράγραφοι 1, 2, στοιχείο c, και 3).

22. Όσον αφορά τις συνέπειες της υπέρξεως τέτοιων ρητρών, ο Ρtk διατυπώνει την αρχή ότι η σύμβαση είναι εξ ολοκλήρου ανίσχυρη αν τα μέρη δεν θα την είχαν συνάψει χωρίς την ανίσχυρη ρήτρα (άρθρο 239).

II — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

23. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η Υnos Kft. (στο εξής: Υnos), εταιρία που δρα ως μεσίτης ακινήτων, αντιδικεί με τον κ. Varga, εργολάβο οικοδομών.

24. Με σκοπό την πώληση ενός ακινήτου κυριότητας του γιου του⁷, το οποίο πριν από

7 — Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το σχετικό ακίνητο ανήκει στην κυριότητα του γιου του κ. Varga κατά τα 232/1038 εξ αδιαφέτου. Δεν προκύπτει σε ποιον ανήκουν τα υπόλοιπα ιδανικά μερίδια.

6 — Ανεπίσημη μετάφραση.

λίγο είχε μετατραπεί σε συγκρότημα εμπορικών γραφείων, ο κ. Varga μονογράφησε στις 10 Ιανουαρίου 2002 με την Υνος ένα συμφωνητικό μεσίτειας ακινήτου στηριζόμενο σε σύμβαση προσχωρήσεως η οποία είχε διάφορους γενικούς όρους.

25. Βάσει της συμβάσεως αυτής, αν η μεσίτεια είχε αίσιο πέρας, η Υνος θα είχε δικαίωμα να λάβει προμήθεια ίση με το 2 % του συμπεφωνημένου τιμήματος. Στο σημείο της 5, η σύμβαση διευκρίνιζε ότι θεωρείται ότι η μεσίτεια έχει αίσιο πέρας αν συναφθεί σύμβαση μεταξύ δύο μερών τα οποία έφερε σε επαφή ο μεσίτης· στη δεύτερη περίοδο του σημείου αυτού, είχε προστεθεί ότι ο μεσίτης έχει δικαίωμα να λάβει προμήθεια και στην περίπτωση που ο ιδιοκτήτης αρνηθεί γραπτή προσφορά αγοράς ή μισθώσεως του ακινήτου με τίμημα ή μίσθωμα ίσο ή ανώτερο του αναγραφόμενου στη σύμβαση μεσίτειας.

26. Στις 11 Μαρτίου 2002, οι διαχειριστές της Υνος, ο κ. Varga και ο γιος του (ο τελευταίος ως πωλητής) και οι κ.κ. Ragasits και Κονάcs (ως αγοραστές) υπέγραψαν μια «συμφωνία αρχών για την κατάρτιση συμβάσεως», με την οποία καθόρισαν το τίμημα του ακινήτου και συμφώνησαν να συνάψουν στις 15 Μαρτίου 2002 σύμβαση ή προσύμφωνο πωλήσεως.

27. Ωστόσο, την ημερομηνία εκείνη δεν συνήφθη ούτε οριστική σύμβαση ούτε προσύμφωνο πωλήσεως. Παρά ταύτα, η εταιρία Υνος θεώρησε ότι η μεσίτεια της είχε αίσιο πέρας, οπότε ζήτησε τη συμπεφωνημένη προμήθεια.

28. Μη έχοντας λάβει την προμήθεια αυτή, η Υνος προσέφυγε στο Szombathelyi Városi Bíróság. Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού ο κ. Varga αντέταξε, μεταξύ άλλων, ότι το σημείο 5, δεύτερη περίοδος, της συμβάσεως μεσίτειας, στο οποίο στηρίχθηκε το αίτημα της Υνος, αποτελεί καταχρηστική ρήτρα και ότι επομένως δεν οφείλεται η ζητηθείσα προμήθεια. Κατά την Υνος, η ένσταση αυτή είναι αβάσιμη καθόσον εν προκειμένω δεν πληρούνται τα κριτήρια του άρθρου 209/B του Ptk για την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας.

29. Εκτιμώντας ότι, «στο μέτρο που μπορεί να διαπιστωθεί η ύπαρξη καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας σύμφωνα με τον ισχυρισμό του εναγομένου, η διαφορά θα πρέπει να λυθεί υπό το φως της οδηγίας», το Szombathelyi Városi Bíróság έθεσε στο Δικαστήριο κατά το άρθρο 234 ΕΚ τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 [...], κατά το οποίο τα κράτη μέλη θα θεσπίσουν διατάξεις ώστε να μη δεσμεύεται ο καταναλωτής, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που θα οριστούν στα εθνικά τους δίκαια, από καταχρηστικές ρήτρες που περιλαμβάνονται σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ του εν λόγω καταναλωτή και ενός επαγγελματία, την έννοια ότι μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας εθνικής διατάξεως, όπως το άρθρο 209, παράγραφος 1, του [Ptk], η οποία εφαρμόζεται όταν διαπιστώνεται ο καταχρηστικός χαρακτήρας ενός γενικού όρου μιας συμβάσεως και κατά την οποία διάταξη οι καταχρηστικές ρήτρες δεν παύουν αυτοδικαίως να δεσμεύουν

τον καταναλωτή, εκτός αν υφίσταται ρητή δήλωσή του περί τούτου, δηλαδή αν ο καταναλωτής αμφισβήτησε επιτυχώς τη σύμβαση;

- 2) Έχει αυτή η διάταξη της οδηγίας, σύμφωνα με την οποία η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει υπό τους ίδιους όρους τους συμβαλλόμενους αν μπορούσε να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες, ως συνέπεια, όταν οι τεθείσες από επαγγελματίες καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του εθνικού δικαίου αλλά όταν, χωρίς τις εν λόγω ρήτρες, οι οποίες αποτελούν μέρος της συμβάσεως, ο επαγγελματίας δεν θα είχε συνάψει την εν λόγω σύμβαση με τον καταναλωτή, ότι η σύμβαση δεν είναι εξ ολοκλήρου ανίσχυρη αν μπορούσε να υπάρξει χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες;
- 3) Από την πλευρά της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, ασκεί επιρροή το γεγονός ότι η διαφορά της κύριας δίκης γεννήθηκε πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά ύστερα από την προσαρμογή του εσωτερικού δικαίου της στην οδηγία;»

31. Στη συνέχεια, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 21ης Ιουνίου 2005 προφορικές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Ουγγρική και η Ισπανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση της Τσεχίας, καθώς και η Επιτροπή.

III — Νομική ανάλυση

32. Όπως είδαμε, το Szombathelyi Városi Bíróság έθεσε τρία ερωτήματα, τα δύο εκ των οποίων άπτονται της ουσίας της διαφοράς της κύριας δίκης και έχουν ως αντικείμενο την ερμηνεία της οδηγίας 93/13, ενώ το τρίτο θέτει ένα προκαταρκτικό και γενικότερο πρόβλημα το οποίο αφορά αυτή ταύτη την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφανθεί εν προκειμένω.

33. Εφόσον η απάντηση στο τελευταίο ερώτημα μπορεί να καταστήσει περιττή την απάντηση στα δύο πρώτα, θεωρώ ότι πρέπει να αντιστρέψω τη σειρά των ερωτημάτων που τέθηκαν στο Δικαστήριο και να εξετάσω πρώτα αν το Δικαστήριο έχει κατά το άρθρο 234 ΕΚ αρμοδιότητα να αποφανθεί στην παρούσα υπόθεση.

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

30. Στην παρούσα διαδικασία, υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις η Ουγγρική, η Αυστριακή, η Λετονική, η Πολωνική και η Ισπανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση της Τσεχίας και η Επιτροπή.

34. Τόσο οι κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις όσο και η Επιτροπή συζήτη-

σαν εν εκτάσει το ζήτημα της εφαρμογής της οδηγίας 93/13 σε πραγματικά περιστατικά που έλαβαν χώρα πριν από την προσχώρηση της Ουγγαρίας στην Κοινότητα (1η Μαΐου 2004), και μάλιστα άλλοι αμφισβήτησαν και άλλοι υποστήριξαν το παραδεκτό των επί της ουσίας ερωτημάτων που τέθηκαν στο Δικαστήριο.

35. Ειδικότερα, κατά την Αυστριακή και την Ισπανική Κυβέρνηση, η οδηγία 93/13 έχει άνευ ετέρου εφαρμογή εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, κατά τις κυβερνήσεις αυτές, βάσει των άρθρων 67 και 68 της Συμφωνίας συνδέσεως και του άρθρου 3 του νόμου I/1994 με τον οποίο επικυρώθηκε η Συμφωνία αυτή, η Ουγγαρία πριν από την προσχώρησή της στην Κοινότητα ήταν υποχρεωμένη να προσαρμόσει την εσωτερική έννομη τάξη στις διατάξεις της οδηγίας. Ακριβώς για να εκτελέσει την υποχρέωση αυτή, η Ουγγαρία θέσπισε την εσωτερική ρύθμιση περί καταχρηστικών ρητρών για το συμβατό της οποίας με το κοινοτικό δίκαιο διερωτάται τώρα το εθνικό δικαστήριο.

36. Στο ίδιο συμπέρασμα, αλλά για διαφορετικούς λόγους, καταλήγει η Λετονική Κυβέρνηση. Αν κατάλαβα καλά, η κυβέρνηση αυτή αναγνωρίζει ότι πριν από την προσχώρηση η οδηγία 93/13 δεν είχε, αυτή καθ' εαυτή, εφαρμογή στην Ουγγαρία, οπότε η παρούσα διαφορά πρέπει να λυθεί μόνον υπό το φως της ουγγρικής ρυθμίσεως περί καταχρηστικών ρητρών που ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών. Ωστόσο, η κυβέρνηση αυτή υπογραμμίζει ότι η εν λόγω ρύθμιση, αν και παλαιότερη της προσχωρήσεως, σκοπό έχει να εξασφαλίσει το συμβατό της εσωτερικής έννομης τάξεως με την πιο πάνω οδηγία, τις διατάξεις της οποίας επαναλαμβάνει επακριβώς. Κατά

συνέπεια, η απάντηση του Δικαστηρίου στα κύρια προδικαστικά ερωτήματα είναι αναγκαία για να εξασφαλιστεί κοινή ερμηνεία των κοινοτικών κανόνων και των πανομοιότυπων εθνικών κανόνων. Από την άλλη πλευρά, συνεχίζει η Λετονική Κυβέρνηση, η νομολογία έχει ήδη αναγνωρίσει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφαινεται επί της ερμηνείας κοινοτικών κανόνων όταν η υπόθεση δεν διέπεται από το κοινοτικό δίκαιο, αλλά από εσωτερικές διατάξεις οι οποίες παραπέμπουν στο κοινοτικό δίκαιο ή εναρμονίζονται με το κοινοτικό δίκαιο επαλαμβάνοντας το περιεχόμενό του⁸.

37. Αντίθετη άποψη έχουν η Επιτροπή, η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση της Τσεχίας, οι οποίες, για τους λόγους που θα δούμε καλύτερα στη συνέχεια (βλ. τα σημεία 41 έως 43 των προτάσεών μου), θεωρούν ότι, εφόσον τα πραγματικά περιστατικά έλαβαν χώρα το 2002, δηλαδή όταν η Ουγγαρία δεν είχε ακόμα προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οδηγία 93/13 δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπόθεση της κύριας δίκης, οπότε δεν είναι αναγκαία η ερμηνεία της από το Δικαστήριο.

38. Κατ' αρχάς, πρέπει να υπενθυμίσω ότι κατά το άρθρο 234 ΕΚ ένα εθνικό δικαστήριο δύναται να ζητήσει από το Δικαστήριο

8 — Εν προκειμένω, η Λετονική Κυβέρνηση επικαλείται ειδικά την απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1990, C-297/88 και C-197/89, Dzodzi (Συλλογή 1990, σ. I-3763).

να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος όταν θεωρεί την απάντηση στο ερώτημα αυτό «αναγκαία» για την έκδοση της δικής του αποφάσεως.

39. Ωστόσο, ως γνωστόν, το Δικαστήριο διατηρεί ένα περιθώριο αξιολογήσεως των εκτιμήσεων των εθνικών δικαστηρίων, μέχρι του σημείου να αποκλείσει, εφόσον χρειάζεται, το παραδεκτό της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Ειδικότερα, σε πλείστες όσες περιπτώσεις το Δικαστήριο «έκρινε ότι αδυνατεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από εθνικό δικαστήριο όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία ή η εκτίμηση του κύρους ενός κοινοτικού κανόνα που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης [ή] όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως»⁹.

40. Από τη σκοπιά αυτή, το Δικαστήριο έχει αποκλείσει την αρμοδιότητά του σε μια υπόθεση όπου είναι «πρόδηλον ότι η διάταξη του κοινοτικού δικαίου που υποβλήθηκε προς ερμηνεία στο Δικαστήριο δεν μπορεί να έχει εφαρμογή»¹⁰.

41. Ακριβώς αυτό είναι, κατά τη γνώμη μου, εκείνο που συμβαίνει εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, θα συμφωνήσω με την Ουγγρική Κυβέρνηση, την Κυβέρνηση της Τσεχίας και την Επιτροπή που ισχυρίζονται ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης η οδηγία 93/13 δεν μπορεί να εφαρμοστεί ούτε να τύχει επικλήσεως από ιδιώτες, καθόσον τα πραγματικά περιστατικά έλαβαν χώρα το 2002, δηλαδή όταν η Ουγγαρία ακόμα δεν είχε προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και επομένως ακόμα δεν δεσμευόταν από την οδηγία αυτή¹¹.

42. Στο σημείο αυτό, η Πράξη προσχωρήσεως είναι αρκετά σαφής. Το άρθρο της 2 ορίζει ότι μόνον «[α]πό την ημερομηνία προσχώρησης» οι διατάξεις των αρχικών Συνθηκών και των πράξεων που έχουν ήδη εκδοθεί από τα κοινοτικά όργανα «δεσμεύουν τα νέα κράτη μέλη και εφαρμόζονται» σε αυτά. Επιπλέον, κατά τα άρθρα 53 και 54, μόνον από το χρονικό αυτό σημείο τα πιο πάνω κράτη θεωρούνται αποδέκτες των υπαρχουσών οδηγιών και οφείλουν να θέσουν σε ισχύ τα αναγκαία μέτρα για τη συμμόρφωσή τους προς αυτές, εκτός αν υφίσταται ρητή αντίθετη διάταξη, η οποία όμως δεν υπάρχει όσον αφορά την υπό εξέταση οδηγία.

43. Ακριβώς υπό το φως των σαφών αυτών διατάξεων πρέπει να ερμηνευθούν και τα άρθρα 67 και 68 της προϋπάρχουσας Συμφωνίας συνδέσεως που είχε τεθεί σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 1994, τα οποία, όπως

9 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2000, C-36/99, *Idéal tourisme* (Συλλογή 2000, σ. I-6049, σκέψη 20). Βλ. επίσης τις αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 1992, C-343/90, *Leourenco Dias* (Συλλογή 1992, σ. I-4673, σκέψεις 17 και 18) της 16ης Ιουλίου 1992, C-83/91, *Meilicke* (Συλλογή 1992, σ. I-4871, σκέψη 25) της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, *Bosman* (Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 61) της 9ης Μαρτίου 2000, C-437/97, *EKW και Wein & Co* (Συλλογή 2000, σ. I-1157, σκέψη 52), και της 21ης Ιανουαρίου 2003, C-318/00, *Bacardi-Martini και Cellier des Dauphins* (Συλλογή 2003, σ. I-905).

10 — Απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 1996, C-85/95, *Reisdorf* (Συλλογή 1996, σ. I-6257, σκέψη 16).

11 — Βλ. την κρίση του Δικαστηρίου σε μια ανάλογη περίπτωση στην απόφαση της 15ης Ιουνίου 1999, C-321/97, *Andersson και Wåkerås-Andersson* (Συλλογή 1999, σ. I-3551, σκέψη 3).

ορθώς παρετήρησαν η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, περιορίζονται να πουν ότι «η κυριότερη προϋπόθεση για την οικονομική ένταξη της Ουγγαρίας στην Κοινότητα είναι η προσέγγιση της ισχύουσας και μελλοντικής νομοθεσίας της χώρας αυτής με τη νομοθεσία της Κοινότητας» και ότι επομένως η Ουγγαρία «καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η μελλοντική νομοθεσία της», και μεταξύ άλλων η νομοθεσία της σχετικά με την «προστασία των καταναλωτών», θα «συμβιβάζεται κατά το δυνατόν με τη νομοθεσία της Κοινότητας».

44. Επομένως, διαφορετικά με αυτό που υποστηρίζουν η Αυστριακή και η Ισπανική Κυβέρνηση, τα εν λόγω άρθρα δεν επέβαλλαν στην Ουγγαρία την υποχρέωση να εφαρμόσει την οδηγία 93/13 σε ένα προγενέστερο χρονικό σημείο από εκείνο που σαφώς όρισε η Πράξη προσχωρήσεως, αλλά, όπως παρετήρησε η Επιτροπή, επέβαλλαν στην Ουγγαρία μόνο την υποχρέωση να «καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια» για την «κατά το δυνατόν» «προσέγγιση» του εσωτερικού δικαίου με την κοινοτική έννομη τάξη, έτσι ώστε να καταστούν δυνατές η «οικονομική ένταξη της Ουγγαρίας στην Κοινότητα» και η μελλοντική προσχώρησή της.

45. Ωστόσο, η αντίθετη άποψη θα μπορούσε να στηριχθεί, όπως την στήριξε η Λετονική Κυβέρνηση, στη γνωστή νομολογία του Δικαστηρίου η οποία θεωρεί παραδεκτή την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως και όταν στη διαφορά της κύριας δίκης δεν εφαρμόζονται *ratione personae* ή *ratione materiae* οι κοινοτικοί κανόνες των οποίων ζητείται η ερμηνεία,

αλλά μόνον εθνικοί κανόνες οι οποίοι περιορίζονται να παραπέμψουν στους κοινοτικούς αυτούς κανόνες ή να εναρμονιστούν με αυτούς¹².

46. Με άλλα λόγια, έστω και αν θα ήταν κάπως τραβηγμένο, η λογική που αποτελεί το υπόβαθρο της νομολογίας αυτής θα μπορούσε να επεκταθεί στην υπό εξέταση υπόθεση, παρά το ότι εδώ αμφισβητείται αν το κοινοτικό δίκαιο έχει εφαρμογή *ratione temporis*.

47. Θα μπορούσε, δηλαδή, να λεχθεί και για την υπό εξέταση υπόθεση ότι, «όταν η εθνική νομοθεσία», όπως η ουγγρική περί καταχρηστικών ρητρών, «εναρμονίζει τις λύσεις που προβλέπονται για τις εσωτερικές καταστάσεις προς τις λύσεις που έχουν γίνει δεκτές στο κοινοτικό δίκαιο, [...] υψίσταται οπωσδήποτε κοινοτικό συμφέρον για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων ή των εννοιών που συμπίπτουν με διατάξεις ή έννοιες του κοινοτικού δικαίου, ανεξάρτητα από τις συνθήκες υπό τις οποίες εφαρμόζονται, προκειμένου να αποφευχθούν στο μέλλον ερμηνευτικές αποκλίσεις»¹³.

12 — Βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Dzodzi και τις αποφάσεις της 8ης Νοεμβρίου 1990, C-231/89, Gmutzynska-Bscher (Συλλογή 1990, σ. I-4003) της 25ης Ιουνίου 1992, C-88/91, Federconsorzi (Συλλογή 1992, σ. I-4035) της 12ης Νοεμβρίου 1992, C-73/89, Fournier (Συλλογή 1992, σ. I-5621) της 17ης Ιουλίου 1997, C-130/95, Giloy (Συλλογή 1997, σ. I-4291) της 17ης Ιουλίου 1997, C-28/95, Leur-Bloem (Συλλογή 1997, σ. I-4161) της 26ης Νοεμβρίου 1998, C-7/97, Bronner (Συλλογή 1998, σ. I-7791) της 11ης Ιανουαρίου 2001, C-1/99, Kofisa Italia (Συλλογή 2001, σ. I-207) της 1ης Οκτωβρίου 2001, C-267/99, Adam (Συλλογή 2001, σ. I-7467), και της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-43/00, Andersen og Jensen (Συλλογή 2002, σ. I-379). Contra, βλ. την απόφαση της 28ης Μαρτίου 1995, C-346/93, Kleinwort Benson (Συλλογή 1995, σ. I-615).

13 — Προαναφερθείσες αποφάσεις Dzodzi, σκέψη 37, και Giloy, σκέψη 28. Η έμφαση δική μου.

48. Επομένως, αν ακολουθηθεί η λογική αυτή, η παρούσα αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως θα μπορούσε να κηρυχθεί παραδεκτή.

χουν άλλοι και ακόμα σαφέστεροι λόγοι να κηρυχθεί απαράδεκτη η παρούσα αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

49. Ωστόσο, πρέπει να πω ότι το συμπέρασμα αυτό θα με άφηνε κάπως αμήχανο.

52. Πρώτα, νομίζω ότι η απόφαση του συγγρικού δικαστηρίου δεν περιέχει ουσιώδη στοιχεία για την απόφαση του Δικαστηρίου.

50. Συγκεκριμένα, αν γίνει δεκτό, θα μπορέσει να επεκτείνει παραπέρα μια νομολογία η οποία, κατά την άποψή μου, δεν μπορεί παρά να εφαρμόζεται κατ' εξαίρεση, δεδομένου ότι, όπως αντιτάσσεται τόσο από τη θεωρία όσο και από ορισμένους γενικούς εισαγγελείς, διευρύνει μέχρι τα ακραία όρια (αν δεν τα υπερβαίνει) την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου σε προδικαστικές υποθέσεις, αναγνωρίζοντας στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να αποφαινεται σε υποθέσεις όπου το κοινοτικό δίκαιο φανερά δεν έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης και υφίσταται μόνο *μελλοντικό*, και επομένως καθαρά υποθετικό, συμφέρον για την ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου^{14 15}.

53. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε π.χ. να σημειωθεί ότι από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει σαφώς ούτε αν ο κ. Varga μπορεί να χαρακτηριστεί ως «καταναλωτής», μολονότι ο χαρακτηρισμός αυτός αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή και τη σημασία της οδηγίας 93/13 στην παρούσα υπόθεση¹⁶.

51. Ωστόσο, δεν έχω λόγο να σταθώ εδώ στο ζήτημα αυτό και στη συζήτηση την οποία έχει ανοίξει συγκεκριμένα, κατά την άποψή μου, στην παρούσα υπόθεση υπάρ-

54. Πέραν αυτού, θα παρατηρήσω ότι ολόκληρο το προδικαστικό ζήτημα —για να αρχίσω με τη σημασία του για την υπόθεση της κύριας δίκης— διατυπώθηκε στην ουσία βάσει της επιχειρηματολογίας ενός των διαδίκων, και μάλιστα ενώ το εθνικό δικαστήριο ακόμα επιφυλάσσεται να αποφανθεί επί του βασίμου της επιχειρηματολογίας αυτής.

14 — Βλ., ειδικότερα, τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tesaurο στην υπόθεση Kleinwort Benson και του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση Kofisa Italia, υποθέσεις που αμφότερες προαναφέρθηκαν στην υποσημείωση 12.

15 — Η αμηχανία μου αυτή φαίνεται να επιτείνεται από τη διάταξη της 26ης Απριλίου 2002, C-454/00, VIS Farmaceutici Istituto scientifico delle Venezie (δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 21).

16 — Ως γνωστόν, η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή μόνο στις «συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή» (άρθρο 1) και ως «καταναλωτής» νοείται «κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο [...] ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες» (άρθρο 2, στοιχείο β'). Πάντως, έχω έντονες αμφιβολίες ως προς το αν μπορεί να θεωρηθεί «καταναλωτής» υπό την πιο πάνω έννοια ένας εργολάβος οικοδομών, όπως ο κ. Varga, ο οποίος, μετά τη μετατροπή ενός ακινήτου, με σκοπό την πώλησή του, σε συγκρότημα εμπορικών γραφείων, συνάπτει με μια εταιρία σύμβαση μισθώσεως ενός ακινήτου (βλ. τα σημεία 23 και 24 των προτάσεών μου).

55. Συγκεκριμένα, στην απόφαση περί παραπομπής εκτίθεται, αφενός, ότι, κατά τον εναγόμενο (τον κ. Varga), η δεύτερη περίοδος του σημείου 5 της συμβάσεως μεσιτείας, όπου αναγνωρίζεται το δικαίωμα του μεσίτη να λάβει προμήθεια και στην περίπτωση που ο ιδιοκτήτης αρνηθεί γραπτή προσφορά αγοράς ή μισθώσεως του ακινήτου αντί τιμήματος ή μισθώματος ίσου ή ανωτέρου του αναγραφόμενου στη σύμβαση μεσιτείας, «αποτελεί καταχρηστική ρήτρα» και, αφετέρου, ότι, κατά την ενάγουσα εταιρία (την Υnos), «δεν υφίσταται καταχρηστική ρήτρα, δεδομένου ότι το άρθρο 209/B του Ptk (εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο) ορίζει επακριβώς τα κριτήρια καθορισμού του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας».

56. Ωστόσο, για να εξηγήσει τους λόγους που το ώθησαν να ζητήσει την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως το Szombathelyi Városi Bíróság περιορίζεται να πει ότι, «στο μέτρο που μπορέσει να διαπιστωθεί η ύπαρξη καταχρηστικής ρήτρας σύμφωνα με τον ισχυρισμό του εναγομένου, η διαφορά θα πρέπει να λυθεί υπό το φως της οδηγίας».

57. Έτσι, το Szombathelyi Városi Bíróság δείχνει ότι στηρίζει την ανάγκη ερμηνείας της οδηγίας 93/13, και επομένως τη σημασία των τεθέντων ερωτημάτων, απλώς και μόνο στην επιχειρηματολογία του εναγομένου, ο οποίος ισχυρίζεται ακριβώς ότι εν προκειμένω υφίσταται καταχρηστική ρήτρα. Αντιθέτως, το Szombathelyi Városi Bíróság ουδόλως εξηγεί αν, κατά την άποψή του, υφίσταται τέτοιου είδους ρήτρα, καθόσον περιορίζεται να πει ότι, αν υπάρχει τέτοια ρήτρα, τότε έχει σημασία η ερμηνεία της

οδηγίας 93/13, η οποία διέπει αυτού του είδους τις ρήτρες που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις οι οποίες συνάπτονται με τους καταναλωτές.

58. Εφόσον το αιτούν δικαστήριο δεν έλαβε θέση εν προκειμένω, η σημασία που το προδικαστικό ζήτημα έχει για την υπόθεση της κύριας δίκης εξαρτάται μόνον από το αν γίνει δεκτό το επιχείρημα του κ. Varga επί του οποίου το εθνικό δικαστήριο δεν έχει ακόμα αποφανθεί.

59. Ωστόσο, πρέπει να υπενθυμίσω ότι, κατά γνωστή και πάγια νομολογία, «[γ]ια να παράσχουν τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να εκπληρώσει την αποστολή του σύμφωνα με τη Συνθήκη είναι απαραίτητα εθνικά δικαστήρια να εξηγούν τους λόγους, όταν οι λόγοι αυτοί δεν προκύπτουν σαφώς από τη δικογραφία, για τους οποίους φρονούν ότι η απάντηση στα ερωτήματά τους είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς»¹⁷.

60. Πάντως, τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, μη λαμβάνοντας θέση επί του πιο πάνω προκαταρκτικού ζητήματος (δηλαδή της υπάρξεως καταχρηστικής

17 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1981, 244/80, Foglia (Συλλογή 1981, σ. 3045, σκέψη 17).

ρήτρας), το Szombathelyi Városi Bíróság δεν διευκρίνισε για ποιους λόγους είναι κατά την κρίση του αναγκαίο, για τη λύση της διαφοράς της κύριας δίκης, να ερμηνεύσει το Δικαστήριο την οδηγία 93/13 για τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές.

ατομικής διαπραγματεύσεως και σημαντική έλλειψη ισορροπίας μεταξύ των συμβατικών υποχρεώσεων). Έτσι, το Δικαστήριο θα κατέληγε να εφαρμόσει στη συγκεκριμένη περίπτωση τους κοινοτικούς κανόνες των οποίων ζητήθηκε η ερμηνεία, διαδραματίζοντας έναν ρόλο ο οποίος δεν είναι δικός του, αλλά μόνον του δικαστηρίου που εκδικάζει την κύρια υπόθεση¹⁹.

61. Από την άλλη πλευρά, δεν θεωρώ ότι το Δικαστήριο μπορεί να υποκαταστήσει το εθνικό δικαστήριο και να κρίνει αν το σημείο 5 της συμβάσεως μεσιτείας που συνήφθη μεταξύ της Υnos και του κ. Varga αποτελεί καταχρηστική ρήτρα. Συγκεκριμένα, θα υπενθυμίσω ότι, κατά πάγια νομολογία, «ο ρόλος του Δικαστηρίου περιορίζεται στο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο τα αναγκαία για την επίλυση της εκκρεμούς ενώπιόν του διαφοράς ερμηνευτικά στοιχεία, ενώ επαφίεται στο εθνικό δικαστήριο η εφαρμογή των ερμηνευμένων από το Δικαστήριο κανόνων στα πραγματικά περιστατικά της οικείας υποθέσεως»¹⁸.

63. Κατόπιν των ανωτέρω, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι στην πραγματικότητα αυτό που το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο είναι απλώς και μόνον μια συμβουλευτική γνώμη. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί μια γνώμη η οποία φαίνεται να έχει ως αντικείμενο εντελώς υποθετικά ζητήματα, καθόσον είναι τουλάχιστον αμφίβολο ότι η απόφαση του Δικαστηρίου θα είναι χρήσιμη για τη λύση της διαφοράς της κύριας δίκης.

62. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο θα μπορούσε, όπως φαίνεται να προτείνει η Επιτροπή, να ερμηνεύσει το άρθρο 3 της οδηγίας το οποίο ορίζει ως καταχρηστική οποιαδήποτε «ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως» και που, «παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση». Ωστόσο, το Δικαστήριο σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να υποκαταστήσει το Szombathelyi Városi Bíróság για να καθορίσει αν η επίμαχη ρήτρα ικανοποιεί τις απαιτήσεις της πιο πάνω διατάξεως της οδηγίας (ανυπαρξία

64. Συγκεκριμένα, η διάταξη περί παραπομπής, εκτός από το ότι για τους λόγους που ανέφερα μόλις πιο πάνω δεν παραθέτει τις αναγκαίες ενδείξεις, δίνει στοιχεία που δημιουργούν έντονες αμφιβολίες ως προς τη σημασία που μια απόφαση του Δικαστηρίου θα έχει για την επίλυση των δύο πρώτων ζητημάτων που του τέθηκαν.

18 — Αποφάσεις της 22ας Ιουνίου 1999, C-342/97, Lloyd Schuhfabrik Meyer (Συλλογή 1999, σ. I-3819, σκέψη 11), και της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, C-253/99, Bacardi, σκέψη 58).

19 — Πολλώ δε μάλλον όταν εν προκειμένω ο χαρακτηρισμός της υπό εξέταση ρήτρας φαίνεται να προϋποθέτει —όπως άλλωστε απαιτείται από το ίδιο το άρθρο 4 της οδηγίας (βλ. το σημείο 12 των προτάσεών μου)— ακριβή αξιολόγηση «όλων των περιστάσεων» υπό τις οποίες συνήφθη η σύμβαση μεσιτείας, καθώς και προσεκτική εξέταση των προσανατολισμών της εθνικής νομολογίας σχετικά με τον ορισμό του αντικειμένου των συμβάσεων προσαγωγής, οι οποίοι είναι φανερό ότι δεν είναι ομοιογενείς και τους οποίους απλώς ανέφερε η απόφαση περί παραπομπής.

65. Συγκεκριμένα, από όσα μας λέγει το εθνικό δικαστήριο προκύπτει ότι:

i) η εταιρία Υπος ζητεί την καταβολή προμήθειας για τη μεσιτεία, στηρίζοντας το αίτημά της στο σημείο 5 της συμβάσεως:

ii) ο κ. Varga εναντιώνεται στο αίτημα αυτό, ασκώντας το δικαίωμά του να επικαλεσθεί δι' ενστάσεως την καταχρηστική φύση της ρήτρας:

iii) η εταιρία Υπος απαντά ότι η ρήτρα αυτή δεν είναι καταχρηστική, οπότε είναι καθ' όλα ισχυρή.

66. Υπό το φως των στοιχείων αυτών, νομίζω ότι μπορεί να θεωρηθεί προδήλως αλυσιτελής μια απάντηση στο πρώτο ερώτημα, με το οποίο το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας μπορεί να θεωρηθεί ότι μια καταχρηστική ρήτρα δεν παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή μόνον αν ο τελευταίος την αμφισβήτησε ρητώς.

67. Συγκεκριμένα, όπως σωστά παρατήρησε η Ουγγρική Κυβέρνηση, αν γίνει δεκτό ότι

το σημείο 5 της συμβάσεως μεσιτείας αποτελεί καταχρηστική ρήτρα και επομένως δεν δεσμεύει τον κ. Varga, το πρώτο ερώτημα θα χάσει τη σημασία του. Συγκεκριμένα, από τη στιγμή που στην παρούσα υπόθεση το ανίσχυρο της ρήτρας προβλήθηκε δι' ενστάσεως, όπως επιτρέπει το εθνικό δίκαιο (βλ. το σημείο 21 των προτάσεών μου), ουδώςως είναι χρήσιμο για τη λύση της διαφοράς της κύριας δίκης το ζήτημα αν η αναγνώριση της αναποτελεσματικότητας της ρήτρας αυτής οφείλεται στην αμφισβήτησή της ή θα μπορούσε να απορρεύσει και από την αυτεπάγγελτη αναγνώριση του ανίσχυρου της ρήτρας από τον δικαστή.

68. Υπό το φως των ίδιων στοιχείων, θεωρώ πολύ αμφίβολη και τη σημασία μιας απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, με το οποίο το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αντιτίθεται σε μια εθνική ρύθμιση, όπως η ουγγρική, η οποία ορίζει ότι στην περίπτωση που υπάρχει καταχρηστική ρήτρα η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική μόνον αν τα μέρη θα την είχαν συνάψει και ελλείψει της ρήτρας αυτής.

69. Συγκεκριμένα, όπως είπα, η εταιρία Υπος ζητεί την καταβολή προμήθειας στηρίζοντας το αίτημα αυτό στο σημείο 5 της συμβάσεως μεσιτείας. Επομένως, αυτό που μετρά εν προκειμένω είναι το αν η ρήτρα αυτή είναι ή όχι καταχρηστική και κατά συνέπεια δεσμεύει τον καταναλωτή. Αντιθέτως, ουδεμία σημασία έχει το αν, και σε καταφατική περίπτωση υπό ποιες προϋποθέσεις, το ανίσχυρο της ρήτρας που κρίθηκε καταχρηστική καταλαμβάνει τους λοιπούς όρους της συμβάσεως. Συγκεκριμένα, αν το σημείο 5 της συμβάσεως είναι ανίσχυρο, είτε το ανίσχυρο αυτό περιορίζεται μόνο σε αυτό το σημείο είτε εκτείνεται και στις άλλες

ρήτρες της συμβάσεως, η Υνος δεν θα έχει δικαίωμα να λάβει τη συμπεφωνημένη προμήθεια, η οποία στηριζόταν ακριβώς σε αυτό το σημείο της συμβάσεως.

άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας δύναται να θεωρηθεί ότι μια καταχρηστική ρήτρα δεν παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή μόνον αν ο τελευταίος την αμφισβήτησε ρητώς.

70. Υπό το φως των σκέψεων αυτών, θεωρώ επομένως ότι τα ερωτήματα που έθεσε το Szombathelyi Városi Bíróság, αφενός, είναι εντελώς υποθετικά και, αφετέρου, δεν έχουν σημασία για την απόφαση στην κύρια δίκη. Κατά συνέπεια, προτείνω να κρίνει το Δικαστήριο ότι δεν είναι αρμόδιο να δώσει απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

73. Εν προκειμένω, θα συμφωνήσω με την Ισπανική Κυβέρνηση και την Επιτροπή οι οποίες υποστηρίζουν ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό προκύπτει με σαφήνεια από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

71. Πάντως, για την περίπτωση που το Δικαστήριο δεν θελήσει να ακολουθήσει τον προσανατολισμό αυτόν, αλλά και για λόγους πληρότητας της αναλύσεως, θεωρώ σκόπιμο να εξετάσω και τα δύο ερωτήματα επί της ουσίας που αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

74. Συγκεκριμένα, σε δύο περιπτώσεις το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι «η προστασία την οποία η οδηγία εξασφαλίζει στους καταναλωτές συνεπάγεται τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να εκτιμά αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας συμβάσεως». Πράγματι, «η δυνατότητα του δικαστηρίου να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα ορισμένης συμβάσεως συνιστά το κατάλληλο μέσο τόσο για την επίτευξη του αποτελέσματος που καθορίζει το άρθρο 6 της οδηγίας, ήτοι να μη δεσμεύονται οι μεμονωμένοι καταναλωτές από καταχρηστικές ρήτρες, όσο και για την υλοποίηση του στόχου του άρθρου 7, καθόσον μια τέτοια εξέταση μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα συμβάλλοντας στην παύση της χρησιμοποίησης καταχρηστικών ρητών στις συμβάσεις που συνάπτει ένας επαγγελματίας με τους καταναλωτές»²⁰.

Επί της ουσίας

Επί του πρώτου ερωτήματος

72. Με το πρώτο ερώτημα, όπως είδαμε, το εθνικό δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το

20 — Βλ. τις αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 2000, C-240/98 έως C-244/98, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores (Συλλογή 2000, σ. I-4941, σκέψεις 28 και 29), και της 21ης Νοεμβρίου 2002, C-473/00, Cofidis (Συλλογή 2002, σ. I-10875, σκέψη 32).

75. Κατά συνέπεια, υπό το φως της νομολογίας αυτής νομίζω ότι είναι σαφές ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας μπορεί να θεωρηθεί ότι μια καταχρηστική ρήτρα δεν παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή μόνον αν ο τελευταίος την αμφισβήτησε ρητώς.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

76. Με το δεύτερο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο επιθυμεί να πληροφορηθεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αντιτίθεται σε μια εθνική ρύθμιση, όπως η ουγγρική, η οποία ορίζει ότι, όταν υπάρχει καταχρηστική ρήτρα, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική μόνον αν τα μέρη θα την είχαν συνάψει και ελλείψει της ρήτρας αυτής.

77. Όπως η Αυστριακή και η Πολωνική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, έτσι και εγώ νομίζω ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να είναι καταφατική, καθόσον νομίζω ότι η ρύθμιση αυτή είναι ασύμβατη τόσο με το γράμμα όσο και με το πνεύμα της οδηγίας.

78. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο της 6, παράγραφος 1, «[τ]α κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμ-

βαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, *εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες*»²¹.

79. Επομένως, κατά τη διάταξη αυτή, η συνήθης συνέπεια της υπάρξεως καταχρηστικής ρήτρας σε μια σύμβαση συνίσταται στην αναποτελεσματικότητα μόνο της ρήτρας αυτής και στην κατά τα λοιπά διατήρηση της συμβάσεως, η οποία, άπαξ αρθεί η έλλειψη ισορροπίας που υφίστατο εις βάρος του καταναλωτή, συνεχίζει να δεσμεύει τα μέρη. Από τον γενικό αυτόν κανόνα μπορεί να υπάρξει παρέκκλιση μόνον αν η ίδια η σύμβαση αντικειμενικά δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την καταχρηστική ρήτρα και όχι αντιθέτως αν εκ των υστέρων προκύπτει ότι το ένα εκ των μερών (προφανώς ο επαγγελματίας που είχε καταρτίσει την ρήτρα αυτή) δεν θα είχε συνάψει τη σύμβαση στην περίπτωση που δεν υπήρχε η ρήτρα αυτή.

80. Στη συνέχεια, η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από τον σκοπό της υπό εξέταση διατάξεως, και γενικότερα της οδηγίας. Συγκεκριμένα, όπως υπενθύμισα πιο πάνω, η διάταξη αυτή σκοπó έχει να αποκαταστήσει την ισορροπία στις συμβατικές σχέσεις του καταναλωτή με τον επαγγελματία, εμποδίζοντας να δεσμεύεται ο καταναλωτής από μια καταχρηστική ρήτρα, και όχι να διαφυλάξει τη συμβατική αυτονομία των μερών, και πολύ λιγότερο τη συμβατική αυτονομία του επαγγελματία ο οποίος, αντιθέτως, θα μπορούσε να έχει κάθε συμφέρον να ελευθερωθεί από τις υποχρεώσεις μιας σύμβασεως η οποία, άπαξ αποκατασταθεί η ισορροπία, είναι λιγότερο επωφελής γι' αυτόν.

21 — Η έμφαση δική μου.

81. Υπό το φως των πιο πάνω εκτιμήσεων θεωρώ επομένως ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε μια εθνική ρύθμιση, όπως η ουγγρική, η οποία ορίζει ότι, όταν υφίσταται καταχρηστική ρήτρα, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική μόνον αν τα μέρη θα την είχαν συνάψει και ελλείψει της ρήτρας αυτής.

IV — Συμπέρασμα

82. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί των προδικαστικών ερωτημάτων που έθεσε το Szombathelyi Városi Biróság.

Επικουρικώς, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα ερωτήματα που του τέθηκαν:

- «1. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, αντιτίθεται σε μια εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας ένα εθνικό δικαστήριο δύναται να κρίνει ότι μια καταχρηστική ρήτρα δεν παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή μόνον αν ο τελευταίος την αμφισβήτησε ρητώς.
2. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, αντιτίθεται σε μια εθνική ρύθμιση, όπως η ουγγρική, η οποία ορίζει ότι, όταν υφίσταται καταχρηστική ρήτρα, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική μόνον αν τα μέρη θα την είχαν συνάψει και ελλείψει της ρήτρας αυτής».